

Maa- ja metsätalousvaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: 55-valmiuspaketti tiedonanto - Valmiina 55:een: Vuoden 2030 ilmastotavoitteesta totta matkalla kohti ilmastoneutraaliutta

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: 55-valmiuspaketti tiedonanto - Valmiina 55:een: Vuoden 2030 ilmastotavoitteesta totta matkalla kohti ilmastoneutraaliutta (E 97/2021 vp): Asia on saapunut maa- ja metsätalousvaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- johtava asiantuntija Lotta Heikkonen, maa- ja metsätalousministeriö
- ympäristöneuvos Outi Honkatukia, ympäristöministeriö

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- työ- ja elinkeinoministeriö
- Luonnonvarakeskus
- Luontopaneeli
- Suomen ilmastopaneeli
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- Metsäteollisuus ry
- Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC ry
- WWF Suomi

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- valtioneuvoston kanslia

Valiokunnan lausunto MmVL 23/2021 vp

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Pääasiallinen sisältö

EU:n tavoitteissa vähentää nettopäästöjään vähintään 55 prosentilla vuoteen 2030 mennessä vuoden 1990 tasosta sekä olla ensimmäinen ilmastoneutraali maanosa vuoteen 2050 mennessä ei ole enää kyse pyrkimyksistä tai kunnianhimoista vaan velvoitteista, jotka on kirjattu eurooppalaiseen ilmastolakiin. Nämä tavoitteet myös luovat mahdollisuuksia innovoinnille, investoinneille ja työllisyydelle.

55-valmiuspaketti on kattavin komission esittämä ilmasto- ja energia-alan lainsäädäntökokonaisuus. Valmiuspaketilla pyritään luomaan EU:lle valmiudet toteuttaa perustavanlaatuinen muutos, jota tarvitaan kaikkialla taloudessa, yhteiskunnassa ja teollisuudessa. Ajoissa toimiminen mahdollistaa muutoksen suunnittelun sen sijaan, että joutuisimme ainoastaan sopeutumaan ja mukautumaan siihen. Valmiuspaketin ehdotukset perustuvat EU:n jo toteuttamaan politiikkaan ja lainsäädäntöön ja valmistelemaa työtä on tehty Euroopan vihreän kehityksen ohjelman kautta. Siirtymän tukemiseen on myös varattu ennennäkemätön määrä resursseja mm. EU:n elpymissuunnitelman, Next GenerationEU –välineen ja EU:n seuraavan pitkän aikavälin rahoituskehysten kautta. Näiden lisäksi korostuu kestävä rahoituksen ja yksityisten investointien tarve.

55-valmiuspaketin tavoitteena on sekä toimin että esimerkin avulla vahvistaa EU:n maailmanlaajuisia ilmastojohtajuutta.

55-valmiuspaketin ehdotukset liittyvät läheisesti toisiinsa ja niillä pyritään oikeudenmukaisen, kilpailukykyisen ja vihreän siirtymän varmistamiseen vuoteen 2030 mennessä ja sen jälkeen. Voimassa olevasta lainsäädännöstä pyritään tekemään kunnianhimoisempaa ja lisäksi esitetään uusia ehdotuksia. Paketilla vahvistetaan kaikkiaan kahdeksaa nykyistä säädöstä ja esitetään neljää uutta aloitetta politiikan ja talouden eri aloilla, joita ovat ilmasto, energia ja polttoaineet, liikenne, rakennukset, maankäyttö ja metsätalous.

Vaikutustenarviointi tukee lainsäädäntöehdotuksia ja pyrkii huomioimaan paketin osien sisäiset yhteydet. Komission analyysi osoittaa, että liiallinen tukeutuminen tiukempiin sääntelypolitiikkoihin johtaisi tarpeettoman suuriin taloudellisiin rasitteisiin, kun taas hiilen hinnoittelu ei yksinään korjaisi markkinoiden jatkuvia toimintapuuutteita ja markkinoihin liittymättömiä esteitä. Komissio on näin olleen pyrkinyt valitsemassaan politiikkayhdistelmässä huolellisesti tasapainoon hinnoittelun, tavoitteiden, normien ja tukitoimenpiteiden välillä.

Komissio korostaa, että valmiuspaketti on laadittu huolellisesti sen varmistamiseksi, että luodaan oikea tasapaino poliittisten toimenpiteiden ja tulojen välillä, jotta voidaan suunnitella ja edistää oikeudenmukaista ja perustavanlaatuista muutosta kaikkialla EU:n taloudessa. Se muistuttaa, että kunkin välineen painotuksen muuttamisella on väistämättä kerrannaisvaikutuksia useisiin muihin välineisiin, ja ehdotettujen toimenpiteiden mahdollinen poistaminen edellyttää ehdotusten tehostamista muilla aloilla.

Valiokunnan lausunto MmVL 23/2021 vp

Valtioneuvoston kanta

Suomi on osana Euroopan unionia sitoutunut Pariisin ilmastopimukseen. Tavoite edellyttää pitkän aikavälin ilmastotoimien rakentamista siten, että EU:n hiilineutraalius saavutetaan sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla ennen vuotta 2050. Osana tätä tavoitetta valtioneuvosto pitää tärkeänä, että 55-valmiuspaketista käytävien neuvottelujen lopputuloksena kokonaisuudessaan saavutetaan vuodelle 2030 asetettu vähintään 55% ilmastotavoite, joka voidaan myös ylittää.

Valmiuspaketin ehdotuksilla on lukuisia ristikkäisvaikutuksia, ja valtioneuvosto korostaa, että valmiuspaketin kunnianhimoitason ylläpitäminen kokonaisuutena tulee varmistaa.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että neuvottelut edistyvät ripeästi, jotta toimeenpanolle jää riittävästi aikaa. Samalla valtioneuvosto korostaa, että 55-valmiuspaketti myös ohjaa EU:n siirtymää kohti ilmastoneutraalia taloutta. Siirtymä tulee toteuttaa sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä, vaikuttavalla ja kustannustehokkaalla tavalla huomioiden luontokadon ehkäisyyn, digitalisaatioon sekä siirtymän oikeudenmukaisuuteen liittyvät näkökohdat.

Valtioneuvosto arvioi ehdotuksia kansallisen ja eurooppalaisen kokonaisedun näkökulmasta. Ilmastovaikutusten lisäksi ehdotusten tulee monipuolisesti huomioida vaikutukset muun muassa kilpailukykyyn, valtion tulokertymään ja Suomen maksuihin EU:lle. Lisäksi on tärkeää systemaattisesti arvioida päätösten vaikutuksia kansalaisten hyvinvointiin.

Tarkemmat kannat valmiuspaketin osana annettuihin lainsäädäntöehdotuksiin esitetään niitä koskevissa erillisissä U-kirjelmissä.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa puitteiden vahvistamisesta ilmastoneutraaliuden saavuttamiseksi eli eurooppalaisissa ilmastolaissa, kiristettiin EU:n vuoden 2030 ilmastotavoitetta siten, että vuoteen 2030 mennessä koko EU-alueen nettopäästöt ovat vähentyneet vähintään 55 prosenttia vuoden 1990 tasosta. Maa- ja metsätalousvaliokunta on EU:n ilmastolaista antamassaan lausunnossa tukenut vuodelle 2030 asetetun kasvihuonekaasupäästöjen vähennystavoitteen nostamista vähintään 55 prosenttiin (U 11/2020 vp — MmVL 21/2020 vp). Valiokunta on todennut, että EU:lla on kansainvälisessä ilmastopolitiikassa mahdollisuus toimia esikuvana ja vaikuttaa globaalisti ilmastopolitiikan kehitykseen ja näin myös hiilivuodon riskin vähentämiseen. EU-tason kunnianhimoiset tavoitteet edistävät myös Suomen tavoitetta olla hiilineutraali vuonna 2035 ja helpottavat sen toteuttamista.

Komissio antoi ilmastolain tavoitteita toteuttavan 55-valmiuspaketin 14.7.2021. Paketti sisältää komission tiedonannon, jossa esitellään valmiuspaketin keskeiset elementit, sekä lisäksi yhteensä 12 toisiinsa linkittyvää lainsäädäntöehdotusta, joista kahdeksan on olemassa olevien säädösten muutoksia ja neljä uusia ehdotuksia. Maa- ja metsätalousvaliokunnassa on parhaillaan käsiteltävänä useita valmiuspakettiin sisältyviä erillisiä komission lainsäädäntöehdotuksia, kuten LULUCF-asetuksen ja hallintomalliasetuksen muutosehdotus (U 49/2021 vp), taakanjakoasetuk-

Valiokunnan lausunto MmVL 23/2021 vp

sen muutosehdotus (U 55/2021 vp), energiaverodirektiivin muutosehdotus (U 56/2021 vp), uusiutuvan energian direktiivin muutosehdotus (U 59/2021 vp) sekä päästökauppadirektiivin markkinavakausvarantopäätöstä koskeva muutosehdotus (U 60/2021 vp). Valiokunta tulee vielä antamaan näihin ehdotuksiin liittyvistä valtioneuvoston selvityksistä erikseen lausunnot ja keskittyä siten tässä lausunnossa tarkastelemaan 55-valmiuspakettia ja sen merkitystä erityisesti muiden kuin edellä mainittujen ehdotusten osalta sekä maa- ja metsätalouden näkökulmasta yleisemmällä tasolla. Erillisiä lainsäädäntöehdotuksia käsiteltäessä valmiuspaketin kunnianhimoitaso kokonaisuutena tulee varmistaa.

Valiokunta toteaa aluksi, että komission hyvin laajasta lainsäädäntöpakettiehdotuksesta ja sen vaikutuksista on vaikea saada kokonaiskuvaa. Paketin tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että sen vaikutuksista Suomeen kokonaisuutena ja suomalaisiin elinkeinoihin ja kuluttajiin saadaan mahdollisimman kattavat arviot. Tässä yhteydessä tulee myös tarkastella eri lainsäädäntöehdotusten ristikkäisvaikutuksia ja ottaa huomioon vaikutukset huoltovarmuuteen ja elintarvikeomavaraisuuteen. Suomen huoltovarmuudesta tulee huolehtia kaikissa olosuhteissa. Päällekkäistä sääntelyä tulee välttää, eikä tuottajille tai teollisuuden toiminnanharjoittajille tule asettaa liiallisia hallinnollisia rasitteita. Siirryttäessä kohti ilmastoneutraaliutta kustannustehokkuus on ensiarvoisen tärkeää, jotta on taloudelliset edellytykset päästä mahdollisimman suureen päästövähennysmäärään. Valiokunta kiinnittää myös huomiota siihen, että osa valmiuspaketin ehdotuksista liittyy hyvin tuoreen lainsäädännön päivittämiseen, mikä vaikeuttaa vaikutusten arviointia entisestään. Esimerkiksi uusiutuvan energian direktiivin viimeiset päivitykset tulivat voimaan vasta tänä vuonna. EU:n ilmastolainsäädännön lyhytjänteisyys on merkittävä ongelma niin toiminnanharjoittajien kuin kansalaisten kannalta.

Valiokunta korostaa, että maa- ja metsätalous ovat ratkaisevassa asemassa pyrittäessä saavuttamaan EU:n ilmasto-, energia- ja ympäristötavoitteet. Maa- ja metsätalous ovat ainoat elinkeinot, jotka aktiivisesti sitovat hiiltä. Valiokunta korostaa, että maatalouden päätehtävä on tuottaa ruokaa. Vain kannattava maatalous mahdollistaa vaikuttavien ilmastotoimien toteuttamisen. Suomessa maa- ja metsätalous ovat myös niitä toimialoja, joilla ilmastonmuutoksen vaikutukset ovat tuntuja ja jotka kohtaavat uudet haasteet ensimmäisinä. Valiokunta pitää tärkeänä, että löydetään erityisesti sellaisia toimia, jotka samanaikaisesti parantavat maatalouden ekologista ja taloudellista kestävyttä. Esimerkiksi energiantuotannon ekologisen kestävyuden edistäminen tarjoaa samalla keinon maataloustuotannon taloudellisen kestävyuden parantaminen. Maatilayrittäjillä tulee olla mahdollisuus osallistua uusiutuvan energian tuotantoon ja edistää samalla energian alueellista huoltovarmuutta hajautetun tuotannon myötä. Valiokunta katsoo, että EU:n ilmastopakettin myötä biokaasutuotannon lisäämistä ei pidä vaikeuttaa, vaan kannustaa kiertobiotalouden täysimääräiseen hyödyntämiseen. Eläintilojen lannan hyödyntämisellä biokaasutuotannossa on useita myönteisiä ympäristövaikutuksia, sillä se edistää ravinnekiertoa ja vähentää tarvetta raivata uutta peltoa.

EU:n ilmastopakettin tavoitteena on saavuttaa hiilineutraalius sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla. Kokonaiskestävyyden tavoitteeseen kytkeytyy myös se, että valmiuspaketti on oikeudenmukainen EU:n sisällä, jäsenmaiden välillä ja alueellisesti. Maanomistajille, jäsenmaille ja luonnolle oikeudenmukaisen valmiuspaketin toimeenpanon tulee perustua luonnontieteellisiin kriteereihin ja kansalliseen laskentaan päästöistä ja hiilinieluista. Taakanjaon perustuminen bruttokansantuotetta asukasta kohden korostavaan laskentaan on sen sijaan epäoikeu-

Valiokunnan lausunto MmVL 23/2021 vp

denmukainen eikä ole päästövähennysten kustannustehokkuuden näkökulmasta kannatettava. Valiokunta korostaa, että päästövähennykset tulee voida kansallisesti kohdentaa siten, että ne eivät vähennä suomalaista ruoantuotantoa tai vaaranna huoltovarmuutta.

Komissio valmistelee valmiuspakettiin liittyen parhailaan hiiliviljelyä koskevaa aloitetta ja kehystä hiilidioksidipoitumien vahvistamiseksi. Komission mukaan se aikoo aloitteen avulla edistää hiiliviljelyä liiketoimintamallina, joka luo biotalouden toimijoille uuden ilmastohyötyihin perustuvan tulonlähteen. Hiiliviljelyn avulla on tarkoitus lisätä hiilensidontaa ja vähentää päästöjä. Hiiliviljelytoimet nähdään usein ruoantuotannosta ja laadukkaan sadon tuottamisesta erillisinä toimina, vaikka hiiliviljely tukee yleisesti tuottavan maan hoitoa ja pellon tuottokyvyn parantamista ruoantuotannossa. Osana vihreää siirtymää on tärkeää lisätä maatalouden kivennäismaiden hiilensidontaa muun ohella monipuolistamalla viljelyä ja käyttämällä kerääjä- ja saneerauskasveja. Näillä keinoilla voidaan hiilensidontan ohella parantaa satoisuutta, vähentää vesistökuormitusta ja lisätä luonnon monimuotoisuutta. Valiokunta korostaa, että hiiliviljelystä ja peltojen hiilensidontan mahdollisuuksista tarvitaan vielä lisätutkimusta, sillä maaperän päästökertoimet eivät toistaiseksi ota riittävästi huomioon maaperän eri käsittelytapoja viljelyssä, eri maalajeille soveltuvia viljelykeinoja taikka satotasoa eri maalajeilla. Hiiliviljelytoimet on tehtävä ruoantuotannon kannattavuutta heikentämättä.

Valiokunta toteaa, että yhdessä 55-valmiuspaketin kanssa komissio esitteli myös uuden EU:n metsästrategian. Valiokunta on metsästrategiasta antamassaan lausunnossa muun ohella korostanut, että metsien taloudellinen hyödyntäminen on Suomessa kansantalouden, aluetalouden ja yksittäisten kansalaisten kannalta selvästi tärkeämpää kuin monissa Euroopan maissa (E 106/2021 vp — MmVL 21/2021 vp). Metsäpoliittiset päätökset tulee jatkossakin tehdä kansallisella tasolla. Metsillä ja metsäteollisuudella on suuri merkitys Suomen ilmastoneutraaliustavoitteelle sekä talouden ja työllisyyden vahvistamiselle. Tästä syystä on tärkeää löytää keinot, joilla voidaan tuottaa uusiutuvasta luonnonmateriaalista mahdollisimman pitkäikäisiä ilmastoystävällisiä tuotteita korvaamaan fossiilisten ja muiden uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöä siten, että metsävarat jatkavat edelleen kasvuaan. Puupohjaisten innovaatioiden kehittämistä tulee tukea pitkäjänteisesti. Hiilidioksidipäästöjen vapaaehtoisilla kompensatiotoimilla voidaan metsänhoidossa kannustaa sitomaan hiiltä ja tuottamaan puuta.

Suomessa metsäteollisuus on pitkälle irtautunut fossiilisista polttoaineista. Alan tekemän ilmastotiekarttatyon skenaarioista on nähtävissä, että Suomessa toimivan metsäteollisuuden tehtaat voivat olla lähes fossiilivapaita vuonna 2035, mikäli toimintaympäristö tukee ilmastomyönteisiä investointeja. Valiokunta korostaa, että johdonmukaisen ja ennakoitavan sääntelyn tulee mahdollistaa muun muassa metsäteollisuuden investoinnit ilmastomyönteisiin puupohjaisiin tuotteisiin. Valiokunta toteaa lisäksi, että EU:n päästökauppa on päästöjä vähentävänä kustannustehokkaana ohjauskeinona osoittanut tehokkuutensa. Suomen metsäteollisuuden kannalta maksuttomat päästöoikeudet ja sähköistämistä edistävät tuet ovat tärkeä osa päästökauppaa. Ilmastopolitiikan kustannustehokkuusperiaatteen kannalta on otettava huomioon, että päästöjen vähentämisen rajakustannukset taakanjakosektorilla ovat karkeasti kaksinkertaiset päästökauppasektoriin nähden. Tullevat ratkaisut eivät saa vaarantaa päästökauppajärjestelmän tehokasta toimintaa myöskään jatkossa. Valiokunta katsoo, että nielujen lisääminen on päästöjen vähentämiseen nähden toissijainen toimenpide. Maankäyttösektorin hiilivarastoja ja nieluja tulee hallinnoida kansallisella tasolla.

Valiokunnan lausunto MmVL 23/2021 vp

la, eikä järjestelmän tule mahdollistaa EU:n ilmastotavoitteiden toteuttamista koskevien velvoitteiden siirtämistä jäsenmaasta toiseen.

Komission 55-valmiuspaketissa ulkomaankauppaa palveleviin merikuljetuksiin kohdistuu merkittäviä paineita. Valiokunta korostaa, että merenkulun osalta tulee ottaa huomioon talvimerenkulun päästöjä nostava vaikutus sekä muiden liikennettä koskevien aloitteiden yhteisvaikutukset teollisuuden kilpailukykyyn. Talvimerenkulku, Suomen riippuvuus merikuljetuksista, pitkät etäisyydet valtamerisatamiin sekä vaikeudet siirtää vientikuljetuksia muiden liikennemuotojen varaan asettavat ventialat poikkeuksellisen alttiiksi merikuljetusten hinnannousulle. Kun kuljetukset Suomessa ovat pitkiä, on kansallisen kilpailukyvyn kannalta tärkeää huolehtia, että logistiikkakustannukset eivät muutoinkaan nouse kohtuuttomasti.

Komissio ehdottaa uutta hiilidioksidipäästöjen rajamekanismia torjumaan hiilivuodon riskiä, joka on olemassa niin kauan kuin kansainvälisillä kumppaneilla ei ole vastaavaa tavoitetasoa kuin EU:ssa. Ehdotetun hiilirajamekanismin osalta on esitetty huoli siitä, miten mekanismi vaikuttaa esimerkiksi lannoitteiden saatavuuteen ja hinnoitteluun. Valiokunta katsoo, että hiilirajamekanismi tulee toteuttaa ja toimeenpanna siten, että se tukee maataloutta ja metsäteollisuuden kilpailukykyä.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Maa- ja metsätalousvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Helsingissä 11.11.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Anne Kalmari kesk
varapuheenjohtaja Ritva Elomaa ps
jäsen Markku Eestilä kok
jäsen Satu Hassi vihr
jäsen Janne Heikkinen kok
jäsen Mikko Lundén ps
jäsen Jari Myllykoski vas
jäsen Raimo Piirainen sd
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Arto Satonen kok
jäsen Mikko Savola kesk
jäsen Jenna Simula ps
jäsen Peter Östman kd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuire Taina

Valiokunnan lausunto MmVL 23/2021 vp Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Lausunnossa esitettyjen valiokunnan perustelujen viidennen kappaleen neljännen virkkeen olisi tullut kuulua:

”Taakanjaon perustuminen bruttokansantuotetta asukasta kohden korostavaan laskentaan ei sen sijaan ole kannatettavaa päästövähennysten kustannustehokkuuden näkökulmasta.” En kannata valiokunnan hyväksymää muotoilua, jossa väitetään taakanjaon perustumista bruttokansantuotteeseen asukasta kohden epäoikeudenmukaiseksi. Kustannustehokkain taakanjako toki olisi erilainen kuin komission ehdottama.

Valiokunnan hyväksymä muotoilu on ensinnäkin ristiriidassa saman kappaleen toisen virkkeen ”Kokonaiskestävyyden tavoitteeseen kytkeytyy myös se, että valmiuspaketti on oikeudenmukainen EU:n sisällä, jäsenmaiden välillä ja alueellisesti” kanssa. Olemme eduskunnassa ylipäänsä monissa eri yhteyksissä yksimielisesti hyväksyneet sen, että ilmastotoimet on toteutettava sosiaalisesti kestäväällä tavalla.

Toiseksi koko 55-valmiuspakettia tuskin voitaisiin saada aikaan, ellei niin sanotussa taakanjaossa eli päästövähennysten jaossa päästökaupan ulkopuolisilla sektoreilla otettaisi huomioon sitä tosiasiaa, että EU:n jäsenmaiden vauraudessa on suuria eroja, jotka osittain johtuvat toisen maailmansodan jälkeisestä historiasta. Vauraammilla jäsenmailla on käytännössä paremmat mahdollisuudet ilmastotoimiin ja myös sellaisten ratkaisujen kehittämiseen, joita voidaan soveltaa muissakin maissa. Jos valiokunnan enemmistön hyväksymää linjaa noudatettaisiin kirjaimellisesti, se käytännössä voisi vaarantaa koko 55-valmiuspaketin hyväksymisen ja mitätöidä Suomen EU-puheenjohtajakauden keskeisen saavutuksen, EU:n sitoutuminen hiilineutraaliuteen vuonna 2050 ja vuoden 2030 ilmastotavoitteen tiukentamiseen. Tähän tavoitteeseen on kuitenkin sitouduttu sekä Marinin hallituksen ohjelmassa että ilmastolinjauksessa, jonka syksyllä 2018 hyväksyivät nykyisten hallituspuolueiden lisäksi myös nykyisistä oppositiopuolueista Kokoomus ja Kristillisdemokraatit.

Kolmanneksi alueellisten erojen tasaaminen on ylipäänsä keskeinen osa EU:n toimintaperiaatteita. Yli puoluerajojen Suomessa pidämme itsestäänselvänä EU:n aluekehitystukia ja sitä, että myös maataloustuessa on elementti, jolla tuetaan viljelyä epäsuotuisissa ilmasto-oloissa. Myös EU:n aiemmissa taakanjakopäätöksissä on otettu huomioon erot jäsenmaiden välillä bruttokansantuotteessa henkeä kohden.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että suuri valiokunta ottaa edellä olevan huomioon asian käsittelyssä.

Valiokunnan lausunto MmVL 23/2021 vp

Helsinki 11.11.2021

Satu Hassi vihr.